

КОЛОЧАВА

С. КОЛОЧАВА МІЖГІРСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Тема номера

500-річний земельний родовід села Колочава



Цей номер газети присвячений земельному питанню в історії Колочава. Саме неврегульованість земельних проблем на селі ускладнювала взаємовідносини колочавців з державою, сусідами, родичами, односельчанами. Працюючи над черговою книгою «Земля» із серії «Колочава», я ґрунтовно досліджував рух земельних наділів від одного власника до іншого із сивої давнини аж до сьогодні. Деяку інформацію про це надано в статті «Земельний родовід колочавців».

Окремим предметом моїх досліджень став аналіз державних земельних реформ у Колочаві, що відбувалися впродовж декількох століть, адже колочавцям за цей період довелося бути громадянами 9 країн світу: Угорщини (в селі кажуть — «за перших маляр»), Австро-Угорщини, Румунії, Чехословаччини, Карпатської України, Угорщини («за других маляр»), Закарпатської України, Радянського Союзу, України, і кожна з цих держав робила спробу владнати «земельне питання». Про це та про формування кадастральних земельних карт Колочава з нанесенням на них конкретних власників буде йти мова в статтях «Державна політика в земельних питаннях», «Урбаріальна реформа» та «Земельні реформи в Колочаві».

Вважаю, що читачеві буде цікаво дізнатися про створення в Колочаві озер, про назви полонин, урочищ, потічків, про опис і склад ґрунтів тощо.

Боротьба за шматочок земельного наділу була постійним супутником життя колочавців. Про урбаріальні конфлікти громади села можна дізнатися із оповіді «Земельні суди та скарги». Ще більше ускладнювались земельні питання гешефтами єврейської громади села. Про це йдеться в статті «Земля за горілку або лихварські позики». Не оминули колочавців і «антикуркульські» репресії радянського періоду та примусова колгоспна колективізація. Про це — в статті «Куркулі». Думаю, новою для читача буде інформація про переселення колочавців на інші землі в радянські часи, адже майже кожний четвертий мешканець села виїхав з Колочава в пошуках родючих земель і кращої долі.

Матеріали, що подані в цій газеті, — лише невелика частина моїх архівних досліджень з історії земельних відносин нашого села. Більш повне викладення інформації щодо земельного питання і перипетій навколо нього буде здійснено в одній із моїх книг з історії села — «Колочава. Земля».

Станіслав Аржевітін

Історія

Земельні «страждання» колочавців

Закарпаття (Закарпатська Україна) — історична назва українських етнічних земель, розташованих на південних схилах Карпатських гір та в басейні ріки Тиса. Ця територія мала й інші назви: Карпатська Русь, Карпатська Україна, Підкарпатська Русь, Угорська Русь тощо.

Дослідники стверджують, що на цих землях в давні віки оселилися слов'яни, які втікали від натисків кочуючих племен печенігів та половців з Придніпров'я, Подністров'я, Волині й Прикарпаття.

У період великого переселення народів (IV-VII ст. н.е.) на закарпатських територіях інтенсивно розселилися слов'янські та інші племена. У IX-X ст. Закарпаття було південно-західним рубезем Київської Русі. Ще більше слов'ян перейшло на цей бік Карпат, втікаючи від нападу татаро-монгольського війська у 1241 р. Вони осідали переважно в малозаселеній у той час Мараморощській низині*. Такі переселення повторювались і під час турецьких війн, особливо в XVI і XVII сторіччях, а також під час війни Куруців і останнього нападу татар у 1717 р.

Переселенці принесли в край православну віру. Перші православні монастирі створювались саме на Мараморощині (Грушівський, Горинчівський, Боронявський, Драгівський та інші).

Відірване з кінця X ст. від основного кореня — східного слов'янства — Закарпаття до XX ст. входило до складу Угорського королівства, Австрійської Габсбурзької монархії, Чехословацької республіки, Хортиської Угорщини, але,



зберігаючи етноніми «русь», «русин», ніколи не втрачало своєї слов'янської сутності та економічних і культурних зв'язків з народами по той бік Карпат.

В 1340 році Буковинську Русь, Угорську Русь, Валахія**, Семиграддя*** завоювали татаро-монголи. Угорський король Людовік I послав своє військо в Карпати назустріч завойовникам. Військом, до складу якого вхо-



дили сотні добре озброєних румунських (волоських) і руських добровольців із Марамороша, командував угорсько-русський воєвода Богдан Драгош. Йому вдалось вигнати із краю татаро-монгольських завойовників. За особливу хоробрість воєводу Драгоша король Людовік I у 1343 р. нагородив родючими землями Буковини і карпаторуськими лісами. Землі були малозаселеними, і новий землевласник почав заселяти їх русько-румунськими сім'ями.

Вже з 1365 року в долині Терєблї 6 осад (поселень) належало феодалам румунського походження Балку і Драгу та нащадкам останнього — Драгфійовцям. В першій половині XV ст. ці землі дісталися феодалам Білкеям, які в 1463 році передали їх своїм родичам — дворянам Урмезеям. Документ, що це засвідчує, і є першою письмовою згадкою про Колочава.

У 1526 р. у битві під Мохачем турки розбили об'єднану угорсько-чеську армію. Наслідком цієї поразки став поділ Угорщини на три частини: між Туреччиною, Австрією і Семиграддям. Долина Терєблї потрапила до складу Семиградського князівства. Всі землі стають власністю ерару і включаються до складу Хустської казенної домінії****. Час від часу землі переходять з одних рук в інші.

У першій половині XVI ст. край разом із частиною Угорщини перейшов під панування австрійської династії Габсбургів.

Населення Колочава, як і всього верховинського краю, розоряли феодальна експлуатація, війни, стихійні лиха. Селяни тікали від жорстоких феодалів, переховуючись в лісистих місцевостях Мараморощини. Сюди ж приходили втікачі з Галичини та інших країв, адже новопоселенцям давались пільги — звільнення від феодальних повинностей на 10-12 років.

Внаслідок цього та в зв'язку з початком широких лісорозробок населення Колочава швидко зростало. Так, в 1720 р. в Колочаві нараховувалось 51 двір з 200 — 250 жителями, а через 100 років їх кількість збільшилась у 10 разів (у 1838 р. — 2340 чол.). Число жителів зростало, більша частина їх займалася сільським господарством, а орної землі було мало, всього 530 гольдів**** на 1000 чол. дорослого населення. Колочавці вимушені були селитись по ґрунях, вирубувати чагарники, корчувати пні, звільняти землю від кам'яних брил. Так здобували колочавці собі земельні наділи важкою працею не одного покоління. Більшість селян наймались на вирубку лісу та випасання скотини.

Продовження на стор. 2

Цікавий факт

Перша письмова згадка про Негровець, як і про Колочава, датується 1463 роком, що свідчить про єдність території та населення в ті часи. Негровець у перекладі з румунської означає «чорний».

У 1944 р. Негровець, який до цього часу входив до складу Колочава під назвою Верхня Колочава, отримав автономний сільський статус. Там на той час проживало 2130 чоловік населення. До складу с. Негровець також входило поселення Косий Верх.

Ще одна згадка про Колочава є в документах про дарування Іоаном Ювещі Василіанському монастирю земельних ділянок в селах Колочава, Голятин, Синевир, що датуються 1614 роком.

Історія

Земельні «страждання» колочавців (продовження)

Зберігся важливий документ про останніх власників колочавських земель перед відміною кріпосного права в Угорщині у 1848 р., де вказані їх прізвища: Дорбої Петер, Соплонці Павел



(сім'я), Дорбої Балінд, Тонко Марія — жінка Сіладія Дьордя, Чрник Антоніна, Товт Доціел, Марія Поп Самуела — жінка Товт Іштвана, наслідник Сепеш Лачура, Фанкович Іштван, Чотарій Йозеф, Солоші Балаш, вдова Гершка Волфа.

В другій половині XIX сторіччя основними власниками земель в Колочаві стають родини священиків, церква і єврейська громада. Для прикладу: приходського греко-католицького священика Фанковича Штефана, який у Колочаві вів паству аж 38 років (!) (з 1833 по 1871 рр.), у власності було 69 земельних наділів загальною площею 28,884 га. Крім того, за церквою було закріплено 46 земельних наділів загальною площею 19,909 га. Герш Волф мав у власності 115,2 га, Іцко Волф — 167,6 га, Герш Волф — 62,2 га. Великими землевласниками на території села були угорці Сіладі Міклоша, Іштван з Драгова, Крихфалуші Михайло з Кричево, Саторі Антон, Сеппер Іван.

За переписом 1900 р. разом в Колочаві та присілках проживало 2724 чол. населення. Селу належало 22 397 кадастральних гольдів***** земельних угідь. Орної землі було — 530, пасовищ — 7071, лісів та чагарників — понад 13000 гольдів. Цими землями володіли три великі землевласники, кожен з яких мав понад 100 гольдів. Також в селі було 191 середняцьке господарство і 192 — бідняцьких господарства, власники яких жили за рахунок наймитів.

Після Другої світової війни (1939 — 1945 рр.) відбувся кардинальний передел землі. Вся єврейська громада села (300 чоловік з Нижньої Колочави і 150 з Верхньої Колочави) була вивезена угорськими військами і майже вся знищена в німецьких концентраційних таборах. Нова радянська влада у 1945 році провела конфіскацію «лишніх людських, безхоз-

них єврейських» і церковних земель, в такий спосіб націоналізувавши їх для майбутніх колгоспів і радгоспів. Тепер для кожного колочавця, який став громадянином нової держави — Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР), встановлювалась радянська норма землекористування — 25 соток. На теренах колишньої Верхньої і Нижньої Колочави були організовані три колгоспи: «Радянське Закарпаття» в Лазах, «Нове життя» в Негровці і колгосп імені Будьонного на Горбі. В радянські часи в малоземельних колочавців з'явилась можливість переїхати в низинні райони Закарпаття та інші області України на постійне місце проживання. Такою можливістю скористались майже 30% мешканців села, це близько 1000 колочавців.

З розвалом Радянської держави у 1991 році і проголошенням Україною своєї незалежності земельне питання набуло нових обертів. Колгоспні землі в Колочаві були розпайовані, і колгоспникам видані паї без конкретного визначення місця розташування цих земель. Одночасно розпочалося масове самовільне захоплення «дідувських і вутцовських» земель без відповідних документів.

Всі голови сільрад за часи незалежності так і не змогли (а в більшості й не брались) урегулювати земельне питання в селі. Як наслідок, на руках «гуляють» по декілька актів на одну і ту ж земельну ділянку. Також на руках багато земель-



них паїв, які так і не знайшли свого призначення. Колочава перебуває в межах території Національного природного парку "Синевир", що зобов'язує місцеві органи самоврядування визначити чіткі межі сільських і паркових земель, але це не зроблено також. «Земельне питання» на двадцятomu році існування нашої держави залишається і сьогодні не врегульованим. І не тільки в Колочаві, але й в цілому в Україні.

***Мараморош** — за адміністративно-територіальним поділом Угорського королівства, а пізніше Австро-Угорської ім-

перії територія сучасного Закарпаття знаходилась в межах 4-х комітетів (жуп, областей): Ужанського, Ужочанського, Мараморошського, Березького. Мараморошський комітет утворений у 1303 році і діяв до 1918 року. Мав 9 округів із 159 селами. Адміністративним центром був Мараморош-Сісет. У 1919-1920 рр. на основі Сен-Жерменського і Тріанонського мирних договорів комітет розділений між Чехословацькою та Румунією. Кордоном стала річка Тиса. Оскільки Мараморошський комітет втратив частину територій і столицю, то було прийнято рішення об'єднати його з Ужочанським комітетом. У 1927 році замість комітетів були утворені округи. За сучасним адміністративно-територіальним поділом Мараморошський комітет охоплював Хустський, Міжгірський, Тячівський, Рахівський райони та частину Іршавського району, які знаходяться у східній частині Закарпатської області.

** **Валахія (Волощина)** — області на території сучасної Румунії.

*****Семиграддя** — держава, заснована угорцями та німцями на землях Трансільванії, була певний час найбагатшою державою середньовічної Європи. Семиграддя не було централізованим, а являло собою союз міст. Спільної армії не було, від зовнішніх загроз переважно відкуплялися. У певний момент це і зрубило країну.

**** **Домінія** — значна земельна територія з містами і селами, що належала великому феодалу, церкві чи державі.

***** **Гольд (зольд, хольд)** — одиниця виміру землі. Звичайний гольд має 0,48 га, кадастральний гольд — 0,57 га.

Цікава інформація

Починаючи з X ст., у візантійських, слов'янських, а пізніше і угорських джерелах «волохами» називали предків румун та молдаван, тобто населення тієї частини Європи, котра говорила на східнороманській мові. «Волохи» від кельтського «volens» на старонімецькій мові звучить як «Walh», тобто «walhisk — welsch». Влахами слов'яни називали більшість романських народів. Так, наприклад, словінці, використовуючи термін «влах», а поляки — «влох», мали на увазі — італієць, в старочеському «влах» відповідало — француз. Нестор-літописець у своїй «Повісті временних літ» використовував термін «волох» для позначення будь-якого романського народу. У Аноніма, безіменного угорського літописця, «влахи» жили на схід від Тиси, тобто в Трансільванії. Чеський професор К.Кадлеца дослідив, що первісне волюбське населення Мукачівського панства зникло, а на його місці з'явилися слов'янські руси. Недослідженим залишилось, чи волохи переселились на інші території, чи вони асимілювали зі слов'янами.

Політика

Державна політика в земельних питаннях

Австро-угорський період

Починаючи з XIII ст., основу економічного життя Закарпаття становило велике землеволодіння у вигляді магнатських латифундій. Земельні відносини на Закарпатті будувались не на законах, а на домовленості землевласника і селянина. Ця форма взаємовідносин була започаткована для колоністів і добровільних переселенців, яких запрошували на свої землі поміщики, дворяни і священики-землевласники, звільняючи їх від усіх повинностей на перші 10-12 років. Існували різні форми земельних відносин. Деякі землевласники надавали можли-



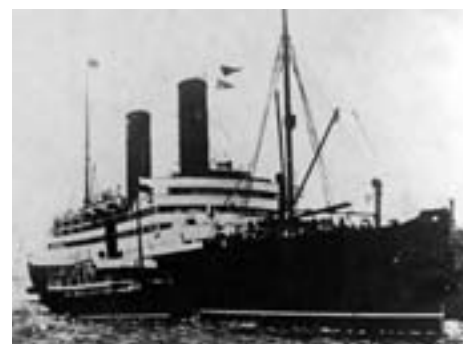
В таких землянках колись жили верховинці

вість на своїх землях селянам будувати хати, і за це декілька днів на тиждень селянин працював «на пана». Так народжувалась панщина (желярські відносини). Частина

земельних відносин будувалась на умовах участі в розподілі врожаїв: селянин працює на панських землях і за це отримує частину врожаю. Найкабальніші умови відносин виникали саме при орендних стосунках. Найманій працівник отримував для обробітки певний наділ, з якого повинен був віддати 1/3 або 1/5 частину врожаю. З часом землевласники висували перед найманими селянами все більш вимоги. В середині XVI-XVIII ст. селяни стають просто кріпаками на цих землях. Селяни-кріпаки латифундій Закарпаття виконували понад 20 видів панських робіт, при цьому розміри панщини та інших повинностей постійно зростали. Землі належали невеликій кількості «благородних» сімей, які мали можливість наймати велику кількість землеробних працівників за невелику грошову або натуральну плату. Такі «заробітків» селянам вистачало прогнудувати ледве до Різдва. Весною починались голодування, внаслідок чого виникали різні захворювання і спостерігалась висока смертність серед бідного населення. Лихварі вели необмежену і безкарну діяльність щодо концентрації найкращих селянських земельних наділів у своїх руках через різні спекуляції з товаром, грошовими позичками і горілкою «на віру» з наступним відібранням через «свої» суди земельних наділів у боржників. Все це спричиняло повне зубожіння селян на Верховині та їх масовий виїзд до Канади, Америки, Бельгії...

Чехословацький період

Після завершення Першої світової війни 1914 — 1918 рр. закарпатські землі від Австро-Угорської імперії перейшли до Чехословацької імперії. Угорські і австрійські земельні власники позбувались своєї влас-



На таких теплоходах наші земляки тікали в Канаду та Америку

ності на Підкарпатській Русі. В земельному питанні нова влада робила спробу справедливо розподілити землі та провести земельну реформу. В цей період села Верховини отримали державні землі, ліси, пасовиська, поля у власність громади. Держава розпочала сільськогосподарське навчання місцевого населення, організацію землегосподарського кредиту та кредитних кооперативів. Особливої гостроти набула боротьба з лихварями (в основному це

були євреї). Окремим напрямком покращення землеробства стало урегулювання русел річок для уникнення повеней. Найбільшою проблемою земельної реформи 20-х років став розподіл земель, які відійшли від колишніх довоєнних власників у державну власність. До реформи 27% земель належало державі, 73% — були приватними. Тепер із числа приватних земель 25% (120 маєтків) відходило державі й 30 тисяч гектарів земель підпадало під реформу. Протягом перших 10 років новою чехословацькою владою було проведено продаж 9 тис. га в 40 селах. Інші землі віддавались в оренду бажаючим земледільцям або сільськогосподарським дружествам (товариствам). В програму земельної реформи входило і впорядкування земель, які раніше перебували у державній власності. Чехословацькою владою у 1921 р. натуральні найми були замінені на грошові. Тепер на землях, які значний час орендувались, діяло правило переходу у власність. У 1921 — 1924 рр. відбувалося упорядкування використання полонин і пасовищ.

Радянський період

В жовтні 1944 року Радянська армія визволила Закарпаття. Край, що називався за мадярів — «Угорська Русь», за чехословаків — «Підкарпатська Русь», а за часи короткої незалежності — «Карпатська Україна», став

частиною Радянської Української Соціалістичної Республіки (УРСР), що перебувала в складі Радянського Союзу (СРСР). Спочатку край називався Закарпатська Україна, а потім — Закарпатська область у складі УРСР. На території краю, починаючи з 1945 року, поширюється радянське законодавство, тобто земля підлягала націоналізації, а ліси передавалися у державний фонд. Попереду всіх чекало колгоспне господарювання на землі. Нова влада зобов'язала сільських голів створити на території села земельні громади, які повинні були разом з обліковими земельними комісіями провести обміри і облік земель. Церковні землі підлягали негайному розподілу між безземельними і малоземельними, в першу чергу наділялись інваліди, вдови і демобілізовані з Радянської і Чехословацької армій. Священникам залишали лише 15 соток землі. З устаткуванням земельних угідь в особисте користування кожного колгоспного двору виділялося (не рахуючи землі під житловими будівлями) від 0,25 до 0,50 гектарів під город, сад. В окремих районах, залежно від місцевих умов, ця норма збільшувалась наркомземами



Радянське колгоспне життя

до 1 га. На території Міжгірського району було створено 38 земельних громад, в т.ч. 3 — в Колочаві. Землевпорядникам було доручено разом із земельними громадами навести лад в землекористуванні. В кінці 1946 року комісіями було виявлено у районі 3226 гектарів прихованої землі, в т.ч. в селі Воловому — 662 га, в Голятині — 251 га, в Лозянському — 590 га, в Колочаві — 173 га.

Через декілька років на Закарпатті діяло вже 497 колгоспів, 4 радгоспи, 18 машинно-

тракторних станцій. В Теремлянській долині у 1948 р. були організовані колгоспи: «Нове життя» в Негрівці, «Ім. Будьонного» в Колочава — Горб, «Радянське Закарпаття» в Колочава — Лаз, «Червона зірка» в Синевирі, «Більшовик» в Синевирській Полянці. Станом на 1968 р. в сільському кадастрі с. Колочава перебувало 1746 га, в т.ч. 75 га орної землі, які обслуговувались 509 колгоспними домогосподарствами з 2045 колгоспниками, в т.ч. постійно працюючими 834 особами.

Український період

В 1991 році Україну було проголошено як самостійну і незалежну державу. Розпочалося будівництво демократичного суспільства на ринкових засадах. За 20 років наша молода держава так і не змогла вийти з хаосу структурних і економічних реформ і потрібних змін у країні. Цей хаос поширився і на земельні проблеми. До цього часу в державі немає повноцінного державного земельного кадастру, законодавчо не врегульовано право власності на землі сільськогосподарського призначення, розпаювання кол-

госпних земель відбулось лише на паперах, органи самоврядування в сільській місцевості фактично усунулись від врегулювання земельних проблем і віддали це на відкуп самим людям, а в Україні навколо земельних питань діє організована злочинна корупція. Родючі українські землі відповідно до діючого законодавства не купуються і не продаються, а насправді все давно поділено і привласнено через сумнівні схеми. Закарпатські землі спіткала така ж доля.



Колочавські землі топчуть сучасні джипи

Реформи

Урбаріальна реформа 1764 — 1772 років

Для регулювання повинностей селян, повного обмеження сваволі місцевих феодалів і регламентування відносин між поміщиками і селянами імператриця Австро-Угорщини Марія-Терезія (1740-1780) запланувала, незважаючи на спротив шляхти, провести на території Закарпаття заходи, спрямовані на врегулювання взаємин між землевласниками і кріпосними селянами. В 1765 році Марія-Терезія скликала сейм і запропонувала обговорити цю проблему, але уряд відмовився. Тоді за наказом Марії-Терезії був здійснений перепис населення, визначено реальний стан і можливості селян. Опис земель здійснювався військовими офіцерами під виглядом формування військово-топографічних карт з одночасною фіксацією селянських наділів, їх майнових прав і податків. Після розпуску Сейму Марія-Терезія видає 26 квітня 1766 р. Маніфест про введення урбаріальної регуляції, а 23 січня 1767 р. видаються інструкції по запровадженню реформ. За цими інструкціями створювались урбаріальні таблиці. Всі земельні наділи за якістю поділялись на 5 розрядів. Той із селян, хто мав повний наділ (телек) або половину, або чверть, навіть восьму частину телека, зараховувався до кріпаків з наділом. Хто мав менше 1/8 наділу або зовсім не мав землі — належав до желярів (наймитів). Володільці повних наділів зобов'язувались відпрацювати 52 дні на рік зі своїм тяглом або 104 дні пішої панщини; відповідно пропорційно

встановлювалась панщина для користувачів частини наділу. Желяри, які мали своє господарство, відпрацьовували 18, а безхатні — 12 днів панщини на рік. Селяни віддавали 1/9 частину врожаю і несли інші натуральні та грошові повинності. Селяни також сплачували державні податки і відбували рекрутчину, яка за часів Угорщини на Закарпатті була довічною.

На Мараморші урбаріальні відносини запроваджувалися із 30 вересня 1772 р. В села приїжджали визначені особи від влади, складались проекти урбаріальних таблиць, які відправлялись у центр, а потім з підписами повертались знову в села. При сільських зборах урбарії підписувались власноручно поміщиками і селянами, скріплювались місцевими нотарськими печатками. Через деякий час від кожного села збирались заяви або скарги про претензії до панів, з якими були підписані урбарії.

Урбаріальна реформа австрійського уряду не ліквідувала кріпацтва, а лише його модернізувала. Вона узаконувала рабацькі захоплені поміщиками землі і давала можливість привласнити общинні пасовища і ліси.

Урбар, урбаріум, урбарій — друкований формуляр угоди між панами і селянами Австро-Угорщини про майновий стан, повинності і права селян, який мав уточнюватись у кожному селі.

Урбаріальний податок — грошова повинність, що платилась селянами панові, чинш.

Урбаріальні общини — форма колективної власності жителів села на земельні угіддя, що утворилися внаслідок урбаріальної реформи. На Закарпатті ці общини існували аж до возз'єднання його з Радянською Україною. В складі власників цих земельних угідь були лише ті селяни, які одержали землю за урбаріальною реформою.

Телек (ділець) — величина сільськогосподарських угідь, що забезпечувала прожитковий мінімум для господаря. Сюди належали: садиба, орне поле, луки, пасовисько. Розміри телека в різних частинах Закарпаття був неоднаковий. Один телек, як правило, дорівнював 32 гольдам.

Гольд, зольд, хольд — одиниці виміру землі. Звичайний гольд має 0,48 га, кадастральний гольд — 0,57 га.

Угор — одиниця виміру землі, дорівнює 1 га.

Цікавий факт

Станом на 01.01.1878 р. в Колочаві — Імшадь нараховувалось 511 осіб, в Колочаві — Лаз — 1274, в Колочаві — Горб — 476. Старостою села під час проведення реформ був Ковач Дмитро.

Архів

Земельні реформи в Колочаві

В середині XIX ст. в Європі відбуваються революційні події, які сприяли в 1848 році відміні кріпосного права в Австрійській імперії. 18 березня 1848 року в Закарпатті скасовувалась кріпацтво: ліквідовувалась панщина і феодальні повинності, селянам надавалися права громадян держави і право власності на землю, якою вони спадково користувались. Цей закон також передбачав повну компенсацію (індемнізацію) селянами і державою на користь поміщиків 20-кратної вартості усіх річних кріпосних повинностей. У результаті у власність селян перейшло менше 5 існуючих земельних угідь, тож більшість селян залишилась малоземельними. Майнова нерівність ще більше посилилась. Поступово найкращі землі села захопили поміщики і церква.

У XIX та у першій половині XX століття у Колочаві було проведено декілька земельних реформ.

1852 рік

За результатами цієї реформи планувалось створити архів кадастральних* земельних карт і детальний опис земель з нанесенням на карту всіх власників зе-

мельних наділів. 5 червня 1852 р. було проведено погодження границь території Колочава із сусідніми селами: Синевир, Руська Мокра, Вільшани, Вучкове. У Держархіві області збереглися документи, підписані сільськими урбаріальними радами. Нижче наведений уривок тексту одного з цих документів: «З вище зазначених описів прикордонних ліній між Колочавою і сусідніми селами, нам, нижче підписаним, було прочитано і роз'яснено. У всіх його пунктах нам зрозуміло, правильно подано і тому ми власноручно ставимо хрестик біля наших



Підписи членів громад сіл: Синевир, Руська Мокра, Вучкове та Вільшани під документом про розмежування земель, 1852 рік

прізвищ». З боку Колочава межі погоджували: Андрусь Іван, Шандор Григорій, Шутак Юра, Вовчук Федір, Млінарський Ф., Мотичка Василь, Ваколя Олекса, Кут Михайло, Лехман Григор. Такі документи були підписані у Вучковому 5 серпня, Синевирі — 29 липня, Руській Мокрій — 15 липня 1852 року.

1864 рік

Черговий опис земельних і урбаріальних наділів Колочава розпочався у 1863 році, і через рік 24 грудня 1864 року роботу було завершено і завірено в Ужгороді. «Записки частей общини Колочава» склали Рохус Трішак (ад'юнкт 1 ступеня) і Матвій Канюк. Колочава була розподілена на 75 секцій. Величина земель колочавської громади (Імшадь і Колочава) за описами 1864 р. складала: 28 069 угрів, 1 160 сажений. Формування кадастру земель проводилось окремо для таких частин села: Горб, Старе село, Лаз, Негровець, Імшадь, Мерешор. Колочава на картах позначена як «Калочава». Були описані всі земельні площі на ділянках**: Колочава — Горб, Томеш, Старе село, Широке, Колочава — Лаз, Явура, Кудряве, Стрембин верх, Стримба, Тисаке, Полянське, Квасов верх, Босова (у складі Перехрестя, Ружа, Красна), Глубока



Колочавські землевласники у 1864 році

(в складі Погарь, Облась), Мерешул, Бояринська (в складі Цевела, Кичера, Вахзиньки, Волшинова поляна, Мицуцилина, Чертежина), Косов верх (в складі Діл, Вошне поле, Жолоб, Чертиш, Озирець, Заозирцем, Подозирцем, Погарь), Толока, Налази, Колочава — Імшадь, Мочари, Драбова, Ясеновець, Гребень, Брудекі,

Продовження на стор. 4

Архів

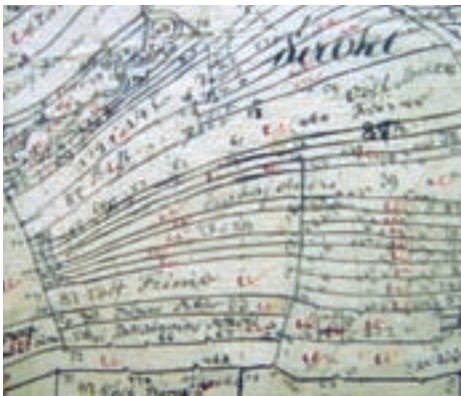
Земельні реформи в Колочаві (продовження)



Земельні карти, 1864 рік

Негровець, Межи води, Мочари, Бускова і Лупеювська Кичера, Терян, Кичурка, Вашковець, Поповець, Звур, Микуловець, Ротундені ями, Бушкова дільниця, Савчак дільниця, Верхній Негровець (в складі Негровець, Пеняцать, Бервінок), Сухар (в складі Дарвайка, Коселівська), Заподрунь (в складі Прислоп, Заноги, Деняска, Плай, Заподруни, Лесковати, Кошелювська). В цілому на карти було нанесено 9 562 ділянки із зазначенням: приватні землі (з прізвиськом власника); общинні землі, церковні землі.

На картах були позначені також річки та потічки*: Бочковець, Герсовець, Потічок, Брадулова — потічок, Сухар — потічок, одного Сухара, Талабор (Теребля) ріка, Потічок, Рука потічок, Муричка потічок, Струмбен потічок, Калновець потічок, Кваловець потічок, Копитянський потічок, Ме-



Так були поділені у 1864 році земельні ділянки на Широких

решур потічок, Озера потічок, Звурчик потічок, Полянський потічок, Пишкалув потічок, Бундарув потічок, Полянський потічок, Пашкалув потічок, Церковникув потічок, Лихий потічок, Ратунда потічок, одного Гирсовця, одного Талабора, Звурець потічок. На території села в той час були два озера — Прислоп (Кальновець) і Васильово. Крім того, для декількох пилорам, млинів і ступ було штучно створено 7 потічків: 3 — для млинів, 3 — для пили, 1 — для ступи.

1906 рік

За дорученням державного земельного управління Кубіній Ференц і Пап Шандор у 1906 р. складають уточнені земельні карти кадастрального уряду Колочава і власників наділів. Головою села («біровом») був Волф Герман. В географічні контури однієї частини села було включено 4 населених пункти. Ця частина Колочава називалась Нижня Колочава (Alsokalocsa), її земля була поділена на 62 секції. До іншої частини села — Вишньої Колочава (Felsokalocsa) — відійшли Імшадь і Негровець (в т.ч.

Косий Верх) з розподілом на 24 секції. Проводиться опис земельних кордонів кадастрального округу села Нижня Колочава. Робота здійснювалась з 26 липня по 8 жовтня 1906 р.

1914 рік

Напередодні Першої світової війни (1914 — 1918 рр.) в Колочаві проводиться черговий кадастральний опис земель і створення уточнених карт. Аналізуючи нові креслення, можна помітити розбудову села: проведено нові дороги, збудовано мости, водосховища і дамби для сплаву лісу в Брадоляці, Сухарі та на Квасовці. Навпроти витоку потічка Квасовець було зведено через річку Теребля потужну дерев'яну греблю (в декілька разів більшу, ніж на Чорній ріці у Полянах і за більш сучасної технології). Поруч було зведено і лісопильний завод. Перша світова війна не дала завершити розпочату роботу. Значна частина земельних карт так і залишилась у вигляді попередніх креслень.

1921 рік

Після Першої світової війни територія Закарпаття ввійшла до складу новоствореної держави — Чехословаччини під назвою «Підкарпатська Русь». Нова влада



Кадастральні карти, 1906 рік

провела перепис населення і розпочала здійснювати чергову земельну реформу в краї. За чехословацької доби в Колочаві всі земельні питання вирішувались за участі нотарів Полошковича Юрія Володимировича з с. Лосьє на Лемківській Русі та Петрашшовича Олексія з Малої Брезніці. У 1922 році Цивільна управа Підкарпатської Русі видала спеціальну інструкцію для проведення земельної реформи. Насправді ж уряд Чехословаччини майже нічого не зробив для поліпшення долі верховинців. Як і за часів Австро-Угорщини, колочавці задихалися від безземелля, експлуатації та місцевих шахраїв. Так, у 1929 році орної землі у Колочаві було лише 531 кадастральний гольд (к.г.)***.

1945 рік

25 березня 1945 р. від імені Тимчасового Національного Угорського Уряду Прем'єр-міністр Міклош Бела і Міністр землеробства Наде Імре підписали декрет «Про ліквідацію системи великого землеволодіння і про наділення землею землеробів». Декретом передбачалась передача в руки селян земель поміщиків. Це мало бути здійснено через земельну реформу. Дрібні селянські господарства повинні



Так виглядали земельні ділянки на картах 1906 року



Кадастральні карти, 1914 рік

були отримати землю як власність з відповідними реєстраціями в поземельних книгах. Передбачалося створити земельний фонд із конфіскованих земель, вилучених шляхом викупу у попередніх власників, і земель державної власності та конфіскованих у зрадників Батьківщини і ворогів угорського народу. Викупу підлягали землі у тих громадян, які мали землі більше 100 к.г. Викупу підлягали всі лісові ділянки, що перевищували 10 к.г. Не підлягали вилученню сільські, общинні і артільні пасовища. На одну особу виділялось для пашні та лугів 15 к.г. (в деяких випадках до 25 к.г.).

Такі зміни в земельних питаннях очікували колочавців у разі залишення закарпатських земель в складі нової післявоєнної Угорщини, але край приєднався до земель СРСР у складі Радянської України.

1946 рік

Найбільші і кардинальні зміни у земельному питанні Колочава відбулися за часів Радянської влади. В жовтні 1946 р. відповідно до рішення Воловського окружного виконкому від 23.09.1946 р. створюються земельні громади, завданням яких було здійснити облік землі, сприяти в організації колгоспів, пошук супряг для вчасного посіву і збирання врожаю, створення зернохосвищ, парувальних пунктів для тварин, проведення ремонту доріг, млинів, мостів тощо. В районі було зареєстровано 36 земельних громад, які мали свій окремий Статут. В Колочаві передбачалось створити три громади, в Негровці — дві. На Горбі «Земельну громаду» з 28.10.1946 р. очолював Савка Михайло Миколайович.



Перша дамба для сплаву лісу на річці Теребля (біля Боркута), 1914 рік

Членами громади були Савка Степан, Бея Юрій Олексійович. Головою ревізійної комісії був Драч Василь Пилипович, а її членами — Ситар Іван Іванович, Воринка Федір Іванович. При заснуванні громади були присутні 150 осіб. 28 березня 1947 року створюється земельна громада в Лазях. На засновницьких зборах були присутні 300 чоловік, в т.ч. 75 жінок. Головою земельної громади було обрано Ясінка Василя Андрійовича, членами — Штаєра Василя Юрійовича, Іваниша Юрія Петровича. Ревізійну комісію очолював Андрусь Микола Федорович, членами стали Іваниш Дмитро Олексійович, Буркало Петро Миколайович. Організацією земельної громади займався рада у складі: Михайло Цюбик, Іваниш Юра, Хланта Василь, Штаєр Василь, Шимоня Микола, Росада Василь. 12 грудня 1946 року уповноважений Облземвідділу з пи-

тань обліку земель зобов'язав голів сільрад, голів земельних громад допомогти в роботі облікових комісій і до 1 січня 1947 року завершити точний обмір земель. В 1947 р. за результатами інвентаризації в Колочаві числилось: рілля — 406 га, сінокосів — 2062 га, пасло — 30 га, пасло спільне — 46. 15 серпня 1946 року Волівський окрвиконком (голова Субота) приймає рішення про негайний розподіл всіх церковних земель між безземельними і малоземельними селянами. В першу чергу наділялись інваліди Великої Вітчизняної війни, вдови та демобілізовані воїни Червоної та Чехословацької армій. Попові залишалось 0,15 га землі відповідно до рішення облвиконкому (№ 762 від 21 серпня 1946 р.). Землі «на роздачу» було достатньо, адже багатоземельна єврейська громада села була знищена під час війни. Ще в грудні 1944 р. всі урбаріальні ліси Колочава були пе-



Так повинна була виглядати Колочава за генеральним планом забудови, 1969 рік

реведені в Державний фонд. Після перших підсумків інвентаризації земель Волівським окрвиконкомом було виявлено в Колочаві прихованих 173 га землі, а в Негровці — 224 га. На обліку в Горбівській земельній громаді перебувало: 41 кінь, 20 супряг, 165 дворів без тяглової сили. На обліку у Лазівської громади було: 76 коней, 38 супряг, 501 двір без тяглової сили. В Негровці відповідно: 78 коней, 2 воли, 40 супряг і 260 дворів без тяглової сили. Відповідно до кількості земельних громад почали створюватись у 1949 р. і колгоспи. На Горбі — колгосп ім. Будьонного, в Лазях — «Радянське Закарпаття», в Негровці — «Нове життя». Для ведення підсобного господарства виділялось лише 25-50 соток.

Комуністичне гасло «Власть — Советам, земля — крест'янам» означало насправді, що вся земля підлягала націоналізації державою у колгоспи та радгоспи і довічне користування. Ця «довічність» закінчилась з розвалом Радянського Союзу і створенням у 1991 році незалежної України. Сьогодні земля почала повертатися у приватну власність колочавців.

***кадастр (фр.cadastre)** — список, реєстр. Земельний кадастр — систематизоване зведення документованих відомостей про природне, господарче та правове положення земель.

****назви подаються у тогочасній транскрипції.**

*****кадастральний гольд** — одиниця виміру землі, дорівнює — 0,57 га.



Генеральним планом передбачалося будівництво 2-3-поверхових будинків, 1975 рік

Суди

Земельні суди та скарги

У січні 1902 р. газета «Герг-Котолікуш Семле» (греко-каатолицький огляд) писала: «В Нижній Колочаві 7 січня 1902 р. більша частина нерухомості (особливо землі) була виставлена на аукціон (торги). Активними учасниками торгів стали Якович Мартон і Шафар Зелік як приватні власники майна. Торгами було охоплено приватне майно багатьох селян — власників, які вимушені були звернутись до Міністра Дорані з вимогою встановити справедливість і припинити земельні беззаконня в селі». У грудневому часописі «Гозанк» №29 у передовій статті під назвою «Русинські гієни» докладно розкладалась справа нижнеколочавського шахрайства з проведенням торгів, де були обмануті й обкрадені сільські бідняки. Міністр Дорані вимушений був у цій шумній у пресі справі дати відповідні доручення Мараморош - Сігетському уряду розібратися в ситуації та створити довірчу кооперацію для населення, щоб оминуть спекуляції із землею і кабальними позиковими кредитами.

Також гучною справою у Будапешті стали претензії колочавської громади у 1909 р. до єврейського старости Колочава Ігнаца Волфа навколо його маніпуляцій із землями на Томеші. Після проведення земельної реформи ці землі переходили з одних рук в інші (переважно єврейські), продавались і здавались в оренду сільській общині по декілька разів. Сам Міністр землеробства Угорщини робив спроби розібратися з реальними власниками землі на Томеші. Мукачівська земельна експозитора звітувала Міністру про неможливість знайти виписки з кадастральних книг, які б однозначно підтверджували право на власність, і щоразу просила надати додаткового терміну 6 — 7 місяців, щоб зробити нові заміри і надати їм юридичної сили. Справа розглядалась декілька років. У результаті з'ясувалось, що 35 років тому під час реформи землі на Томеші були викуплені селом, але за злим умислом І. Волфа в документах все ще залишалися старі власники, переважно з єврейськими прізвищами, які знову ставили питання про повторний викуп. Подальше вирішення питання перейшло в Мараморош — Сігетський судові інстанції, а через деякий час країна вже почала готуватись до Першої світової війни і рішення так і не було винесено.

В радянські часи Томеш повинен був стати своєрідними «аеропортом» філіалу Київського заводу технічних виробів. Але доля розпорядилась так, що сьогодні ці землі стали останніми наділами для колочавців, що відходять у потойбічний світ.

Колочавці не лише до суду зверталися для вирішення спорів по землі. Справи доходили і до Президента країни. Цікавий документ зберігся в Держархіві Закарпатської області:

«ПАНУ ПРЕЗИДЕНТОВІ
ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Штамп: отримано Канцелярією
Президента Республіки
21 грудня 1933 року

ГРАМОТА (СКАРГА)

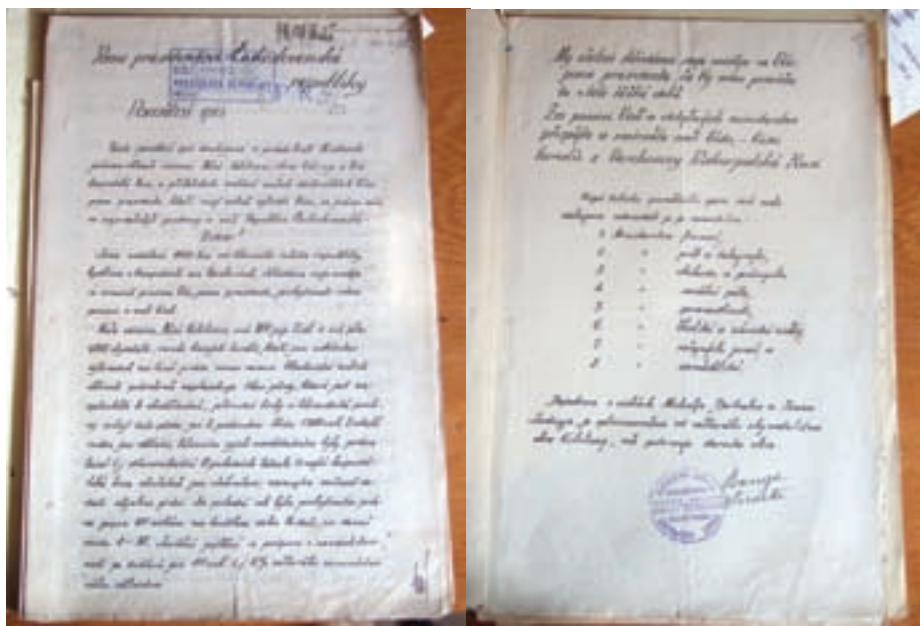
Цей лист ми дозволяємо собі подати Вам, Ваша Високочановності, від імені жителів села Нижня Колочава, район Волове в Підкарпатській Русі через направлених до Вас, пане Президенте, своїх уповноважених, що мають передати від нашого імені найсердечніше привітання Вам та нашій Республіці Чеській найкращі побажання!

Ми знаходимося на відстані 1000 км від столиці Республіки, живемо в Карпатах, на Верховині, всі свої надії покладаємо на Вас та щиро просимо Вас, пане Президенте, допомогти нам у нашій скруті. Тому ми дозволили собі звернутись до відповідних міністерств з проханням піти назустріч нашим побажанням (наводитись декілька пунктів із 16)...»

«...2. Чверть наших жителів втратила свою землю, якою користувались з діда-прадіда, тому що вона була забрана у них державною адміністрацією, хоча за часів старої Австрії земля не могла бути у них відібрана, у зв'язку із закінченням строку давності. Жителі села, не маючи ніяких коштів для ведення судових справ,

програють їх, бо не мають можливості найняти свого адвоката. Прикладом такого ожебрачення є: Барна Іван Іванів, нащадки Барни Василя, нащадки Барни Павла, Дербак Стефана, Банги Василя, Барни Василя Васильового, Косяка Григорія та багатьох інших. Ми просимо, щоб по кожній цій судовій справі був призначений прокурор, бо ми похишені поза законом і відчуваємо, що нам чинять кривду та виносять несправедливі судові вирокі. Ми переконані, що земля, яка протягом цілих сторіч використовувалася нашим родом, нам належить, тому органи державної адміністрації не мають права викидати нас з наших наділів і таким чином свідомо посылати по світу жебраками. Кілька років тому місцева нотаріальна контора збирала гроші на проведення земельної реформи, по 10 крон із кожного наділу. Ми не знаємо, де були використані ці суми. Згідно з інформацією комісії у справах земельної реформи, земельна реформа може проводитися там, де є земельні наділи площею більше 500 га, а через розпорошеність земельних наділів у нас реформу провести неможливо. Тому й залишилось наше село без земельної реформи, не дивлячись на те, що тут є земля, яку можна дуже легко розділити на наділи, як, наприклад, Сухар, де є приблизно 200 гектарів землі, що раніше була власністю жителів села, а сьогодні нею розпоряжається управління державних лісів.

Ми розуміємо, що нашій землі не вистачить для проведення реформи у нашому перенаселеному селі, тому уклібно просимо, щоби хоча б одній третині наших селян, як переселенцям, була наділена земля поблизу Батьова, де є великі площі родючої землі. Все можна зробити з допомогою належним чином проведеної реформи,



Лист від колочавців Президенту Чехословацької республіки
пану Масарику і його 7 міністрам, 1933 рік

просимо провести її найближчим часом, якщо це можливо.

3. Нашому селу належить невеликий ліс, якого не вистачає на покриття потреб як у паливі, так і в будівельній деревині. Просимо, щоб управління лісів надавало нам будівельний матеріал, стояк, максимумально по 5 крон за 1 куб. м та по 2 крони за 1 куб. м палива...»

«...8. Нашому селу належить урбарне майно (майно, що перейшло у власність через наслідування), — це є ліс. На жаль, стан лісу настільки нужденний, що від нього немає ніякого прибутку. Ростуть там одні косяки та кущі. За це майно за минулі роки податок становить 300000 крон. Тепер воно є під загрозою, тому що через несплату податків ліс можуть продати з молотка, внаслідок чого селу були б запричинені збитки, тому ми уклібно просимо списати цей податок, бо прибуток від нього не покриває видатків...»

«...10. В 1928-1929 роках місцевий священик Стефан Кірал шляхом шахрайства обікрав 170 наших селян на 500000 крон шляхом різного роду переписувань векселів. Нині Підкарпатський банк погрожує продати за борги майно цих потерпілих. Інших 11 осіб підманули таким чином, що вони таки підписали векселі під заклад своїх господарств на суму 60000 крон. Судове розслідування тягнеться вже 2 роки, тому ми просимо прискорити процес у справі священика Ш. Кірала, вимагаємо, щоби єпископат у Мукачеві, що за нього ручався, відшкодував усі матеріальні та моральні збитки селу...»

«...16. Ми просимо направити до Колочава державну комісію, яка на місці могла б розпитати громадян стосовно всіх наших вимог та переконатись у правдивості слів, викладених у 16 пунктах цього листа.

Усі ми покладаємо всі свої сподівання на Вас, пане Президенте, надіємось, що Ви нам допоможете у цей важкий час. Своєю допомогою та допомогою відповідних міністерств Ви посприєте послабленню нашої нужди — нужди гірських жителів із Верховини Підкарпатської Русі.

Копію цього листа наша делегація має передати панам міністрам:

1. Міністру фінансів.
2. Міністру пошти та телеграфу.
3. Міністру торгівлі та промисловості.
4. Міністру соціального забезпечення.
5. Міністру юстиції.
6. Міністру народної освіти.
7. Міністру громадських робіт.
8. Міністру сільського господарства.

Депутація в особі Мигалія Дербак та Івана Леднея є уповноважена від усіх жителів села Колочава, що підтверджує староста села:

Підпис: староста Банга
Печатка: Сільська адміністрація
Колочава, район Волове».

Місцева сільська влада в особі нотарського уряду на запит президентської адміністрації 27 березня 1934 р. повідомляла наступне: «...п.2. Місцева нотаріальна контора не брала за перемірювання жодної плати. Сторони сплачували 10 крон лише за виготовлення карти (виписка з кадастру карт). Дійсно в певний період в межах округу відсутні майже 80 % чоловічої робочої сили, тут залишаються лише жінки і величезна кількість недоглянутих дітей.

п.3. Село має достатньо лісу на паливо і селянам було безкоштовно дозволено при пред'явленні посвідчення бідності збір дров у державних лісах...»

«...п.8. село має власний (урбаріальний) ліс розміром майже 5000 кадастральних ярдів, який перебуває у розпорядженні безсовісних людей і податки не сплачуються від 1919 року...»

«...п.10. У тому, що Степан Кіраль обманним шляхом завів своїх власних віруючих у злидні, завинили самі люди, тому що довіряли йому. Зрештою, люди його самі видали державним правоохоронним органам.

Дозволю собі повідомити, що лист до Президента написав пан Ян Власати — чеський вчитель в Колочаві. На території села є 528.369 га орної землі, 2.1072 га городів, 3622.267 га луки, 3449.272 га пасовиська, 13610.812 га лісу».

В «Шкільній хроніці» про земельні «гешефти» священика С.Кірала зафіксовано: «...В роце 1929 (С. Кіраль) заложив «Руськое потребительское дружество», котрого водителем был аж до 24.10.31 г. Но се дружество, особенно его члены привел до конечной материальной кризисы. Что головнейшее — выдал на будование школ и церкви так звания «жиглы» образки и порозисала по целой Республице. Выдавал свою газету «Социализм или Христианизмус» (4 номера вышло). Что головное з его жития: манипуляция векселів. З сим поводом обманул неграмотных людей и привели до теперишнего материального положения, так что из селян поодиноких остались і без кусочка земли в Колочава — Горб. Сия действия принудили уряды к тому, что его взяли в арешт...»

У 1938-1939 роках в краї змінилася влада. Прийшов час Карпатської України. З приводу єврейських земель колочавці тепер звертались до Міністра комунікацій, публічних робіт, здоров'я й соціальної опіки. Громадяни села через свою делегацію (справу вів Андрій Ворон) просили у Міністра Карпатської України дозволити: випасати свою худобу на полонинах Пічул або Гонта, які у користуванні громади з Нижнього Синевиря, що мають 7 своїх полонин; передати громаді села полонини «Барвінок», що перебувають у єврейських руках; провести земельну реформу на державних і церковних землях; передати пилораму до рук громади української народності; усунути лісового директора Месароша, що є мадярської народності та замінити його людиною української народності.

Скаржились колочавці в суди і в часи мадярської окупації. Для прикладу, у 1944 р. в судах розглядалось більше 50 колочавських справ. В основному претензії були до єврейських земель та земель, набутих різними спекуляціями.

Архівний документ

В Державному архіві Закарпатської області збереглися протоколи засідань Урбаріальної громади села Колочава, датовані 26 квітня 1909 року — 2 серпня 1945 року на 297 сторінках. Членами урбаріальної громади у 1909 р. були: доктор Пал Алфред (мадяр) — голова, Дьордь (мадяр) — нотар. Представники єврейської громади: Лафар Зелвіч, Якубовіч Мартон, Волф Ігнац, Волф Гершко Леба, Пінкасовіч Герман, Абрагамовіч Н., Волф Гершко Янку, Волф Давід, Волф Мартон Леба, Шаффар Пінкаш, Волф Герман, Шаффар Герман, Гоффман Мартон, Абрагамовіч Юда, Шаффар Мошко, Пінкасовіч Пінкаш. Представники української громади: Попович Лука, Кут Василь (єгер), Ковач Федір, Росоха

Іван Ігнатув, Росоха Іван («чобак»), Ледней Андрій, Ковач Іван (єгер), Ковач Іван Васильов, Буркало Іван, Дербак Андрій, Дербак Василь, Рошинець Іван Іванув, Рошинець Василь Олексув, Рошинець Іван Григоров, Ярема, Рошинець Федір, Рошинець Михайло Олексув, Лука Іван Григоров, Ярема Д., Лугош Юра («чінкало»), Сюгай Стефан Федоров, Стець Василь Дмитров, Савка Василь Федорович, Матійчин Петро Іванович, Штаєр Іван, Шведзаль Василь, Боднар. (Інші чотири прізвища колочавців нерозбірливі). Фактично це і були найголовніші землевласники і орендарі Колочава, які спільно використовували частину своїх земель або на платній основі передавали в оренду іншим бажаним на

випас худоби. Через аукціон проводився продаж земель на виручку лісу, передачу урбаріальної землі в оренду на 50 років під будівництво церкви, школи чи іншої споруди. Для прикладу: у 1909 р. єврейській громаді було передано в оренду землі на 50 років за ціною 1 крона в рік; 2 вересня 1939 р. було передано на 10 років мисливських угідь доктору Нілашу Ференцу — депутату парламенту, з оплатою 300 пенгів щорічно.

Після приходу радянської влади в Колочава всі урбаріальні землі були передані в державну власність, а майже 100-річна урбаріальна громада сіл Колочава і Негровець перестала існувати.

Історія

Землі «за горілку» або лихварські позики

Під час проведення земельної реформи і складання земельної карти Колочава у 1864 було зафіксовано, що найбільша кількість колочавських земель була сконцентрована у власності єврейської громади. Так, наприклад, Волф Янко Шлимович володів земельними наділами загальною площею 70,167 га, Волф Лебель — 67,133 га, Волф Юнко — 14,581 га, Волф Мошка — 11,343 га, Ейзик Давидович — 3,413 га, Хаймович Давид — 2,606 га, Волф Перец — 2,056 га, Шаффер Імак — 0,39 га, Пінкасович Лазарь — 1,733 га, Пінкус Шаффара — 0,121 га, Волф Юнко Шміль — 2,538 га.

Головним заробітком колочавських євреїв була торгівля. Корчми і млини перебували виключно в єврейських руках. В середині XIX сторіччя Волф Янко володів 3 млинами, 2 пилорамами, 1 корчмою і 1 палинкарньою. Волф Леба — 2 млинами, Волф Янко Мошкович

— 2 млинами, Волф Мошко — 2 млинами, Волф Янко Шлимович — 1 пилорамою і 2 млинами. В середині XX сторіччя корчми теж перебували в руках у євреїв. Так, у 1937 році в Лазах корчми тримали Рухля Сру-



В єврейській корчмі, 1939 рік

льовичова, Гізела Шломовичова, Абрагамов Гершко Волфович. Ще й досі серед закарпатців ходять оповіді про те, як через борги у єврейських корчмах селяни позбувалися земельних наділів.

Ось як описував ці події Попович Василь Миколайович з Верхньої Колочава (Негровець), який переїхав у США. «...Єврей Якубович Іцько був за сільського старосту. Він був багатим. Мав корчму. Руські люди лакомні на водку. Вони пиячили до незтями. Якубович давав чоловіку в п'яному виді підписати вексель. Єврей занесе вексель в суд і дає інтабулювати на того чоловіка і подає його майно на ліцитатцію. Чоловік грошей не мав, а єврей забирив його майно за водку. Був ще такий випадок. У сусіда Миколи помер батько Федір,

Єврей Якубович Іцько почав вимагати від Миколи борг, який батько мав перед корчмарем. Микола домовився з євреєм, що поверне 5 срібних через два дні. В призначений день приніс гроші, а єврея не було дома лиш його жінка Рифка. Якубович другого дня заніс вексель в окружний суд у Воловому. На Миколу наклали арешт і послали йому лист, що він має повернути 5 срібних і проценти. Тепер Микола приходив і приносив гроші єврею на протязі 3-х днів, а його не було вдома. На четвертий день він застав Якубовича і протягнув йому 5 срібних, а той йому каже, що вже пізно і треба було гроші віддати Рифці, коли його не було. Єврей навмисно прятаявся, а вексель держав у суді. Через суд прийшов екзекутор на майно Миколая. Аби не було аукціону, він погодився заплатити вже 45 срібних. Микола не мав стільки грошей і віддав корову. Микола мав дві корови. Та, що залишилася з телям, скоро здохла і сім'я мала велике покарання. Діти залишилися без молока».

Під час Першої світової війни (1939-1945) вся єврейська громада Колочава була вивезена угорсько-німецькими фашистами в концтабори. По завершенні Другої світової війни вся «єврейська» земля була націоналізована і як «безхозна» перейшла в три новостворені

колгоспи. Так завершилось єврейське земельне питання в Колочаві. Декретом № 61 /1944 Народної Ради Закарпатської України (НРЗУ) були скасовані лихварські позики. Лихварськими вважались позики, надані більш ніж під 8% на капітал. Постановою НРЗУ від 12 листопада 1945 р. № 5532 / 45 скасовувалися всі недоїмки по всіх податках та зборах, нарахованих на підставі законів німецько-мадярських окупантів, а з 15 листопада 1945 р. на території області вводилися радянська валюта — карбованець. Обмін угорських пенго і чехословацьких крон на карбованці проводився в період з 15 до 20 листопада 1945 р. за таким співвідношенням: 1 пенго = 40 копійок, 1 крона = 18 копійок. В сільській місцевості можна було обмінити не більше 600 карбованців на одне господарство (двір). Так радянська влада поставила крапку з грошовими гешефтами євреїв та інших лихварів. У Закарпатській Україні з 15.11.45 р. встановлювались на продовольчі і промислові товари єдині ціни, що діяли на території західних областей УРСР. Торгівля здійснювалась централізовано без посередництва усіляких лихварів.



Іваниш Іван Григорович (1864-1952).

Один з багатьох, що працювали на заробітках в Америці для купівлі землі в Колочаві



Колочавський багатій Вольф Бейла виїхав в Америку у 1924 році



Колочавський багатій Вольф Іцхак виїхав в Америку у 1922 році

Архівний документ

Саме у зв'язку зі звільненням селян Австро-Угорської імперії від кріпосної залежності 1848 року збереглося в Держархіві області декілька історичних письмових пам'яток Колочава. Серед них документ на виплату державної компенсації колишнім власникам ко-

лочавських земель в Лазах і Імшаді з відтиском печатки села з датою — 1848 р.; військова переписка про підготовку до проведення боїв у березні — червні 1849 р. на території Колочава між російським військом і 1-ю бригадою 19-ї дивізії угорських гондверів.



Печатка с. Колочава на документі 1848 року



Печатка с. Синеvir на документі 1863 року

Історія

Озера в Колочаві

У своїх дослідженнях угорець Фенеш Елекон у 1839 р. писав: «Колочава розділена горами на три частини. Тут багаті і великі поля для випасу худоби. Могутні ліси, в яких водиться багато звірів, в т.ч. і царська птиця — рябчики і дикі павлини. Є квасна вода для пиття і купання. В частині села, що веде до Німецької Мокрої, є озеро. Глибина його є невідомою, а утворилось воно в результаті землетрусу і руху гір».

У греко-католицькій газеті «Церковная газета» № 35 від 22 листопада 1856 р. так описувалось ті події: «...Наконец встречаем при некоторых приходах обозначенное достозамечательное происшествие в Мараморошской Верховине, в следствие происшедшего, в неизвестное время землетрясения, завалило селени Ясеновец, нахо-

дившееся, в смежности настоящих селений: Имшад, Негровеца и Синяго-Вьяра. Следы свидетельствующие об ужасном происшествии видимы в образованшемся оттого озере, состоящем между селениями: Поляною, Синим-Вьремь и Колочавою».



Про виникнення іншого колочавського озера йде мова в Школьній хроніці с. Колочава:

«Одно знаменитное дело сталося около 1876 — 1877 года, что в тех роках великие зимы были и великие снега покрывали землю и коли тоти снеги яли розтопятся порушали з собою землю, т.е. земля на только посувалася, что высокие горы распадавались. И днеснего часа недалеко полонины Стрымбы находится едно озеро которое называется Калновец, что в том часе сделалось в тот способ. Что часть полонины почалася сунути который ссув еден монах молитвами ерейскими заклал и на днесние дни позостало тое озеро под назвою: Калновец. По переказу старых людей

сие озеро есть Жизнеримое и по 1877 году поставлено на нем еден став где вода збиралася, которую воду потому пушавли для проводження бокоров, которые сплавляли рекой Талабор*. Для збираня и пушаня воды поставленный был при том озере еден человек который в случае потребности пушав тую воду. Околица того озера в давних часах належала была до селян, но потому од селян одобрала держава сию власть и засвоила все права власности для себя, и для того чтобы тое озеро было обгорожено поставила для своего постника будовлю которая и днесь находится. Другой засув земли около 1881 года на месте Сухора в



полонине прислопчанской где и 15 людей на смерть убила, а 2 люди выслобожжены были из под засува. На сьем месте тоже почалася была собирать вода, но потому сие озеро начало исчеззати и исчезло на только, что днесь только знак есть, где оно доколи находилося, а тех 15 людей которые засыпаны были под землю не могли найти, а вы-

слободившееся с под того засува не позостали довго живыми ибо громкое падение тою землю такое грозное влияние мало, что сталися нервово больными и скоро покончили своими животами».

В кінці XIX ст. і на початку XX ст. угорська влада використовувала ці озера (стави) для сплаву лісу. В Сухарі та Бродольці на витоці з озер були споруджені дамби. В районі сьогоднішнього монастиря на Боркуті була зведена потужна гребля, яка перетинала річку Тербля. В районі Квасовця побудовано лісопильний завод. В радянські ж часи до цього місця було підведено вузькоколіїну колію і ліс почали вивозили паровозами, а з часом — тепловозами. Ще у 1914 році австрійське акціонерне товариство спорудило у Драгові в Терблянській долині автономну вузькоколіїну. Тільки початок Світової війни зупинив будівництво вузької колії Драгово — Мерешор — Квасовець до колочавського деревообробного майданчика.

*Талабор — р. Тербля.



Озеро в Лазах. Фото 60-х років XX ст.



Залишки озера в Бродольці. Фото 70-х років XX ст.

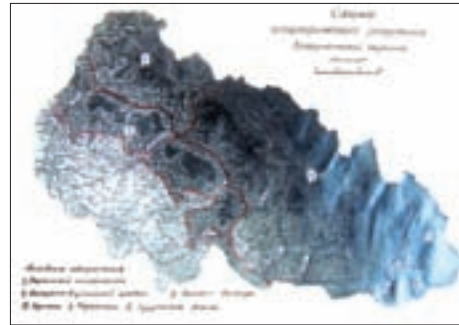
Дослідження

Опис земель

В 1952 – 1953 роках в Колочаві було проведено польові дослідження ґрунтів і рослин на основі аерофотознімання у масштабі 1 : 10000. На території зроблено і описано 208 ґрунтових розрізів, досліджені і описані 22 ділянки кормових угідь. Для визначення фізико-хімічних особливостей ґрунтів із 4 розрізів було взято 137 зразків. Аналізи виконувались в лабораторії аналізів ґрунтів кафедри фізичної географії Львівського державного університету ім.І.Франка під керівництвом старшого інженера-хіміка Проскури З.В. Сільськогосподарська артіля «Радянське Закарпаття», ґрунти якої досліджувались, об'єднувала колгоспників присілків Горб, Брадолець, Сухар, Калновець, Мерешор. Загальна площа громадських земель колгоспу на 11.09.1958 р. складала 4394 га, в т.ч.: орної - 75 га, перелогів – 2 га, сіножатей -

2296 га, посовищ – 1383, лісу і чагарників - 1334 га, інших – 304 га. Село розташовано в Синевирській котловині і оточено високими хребтами: з північного сходу піднімається гора Піскун з вершинами г. Негровець (1712 м) і г. Дарвайка (1506 м), на сході г. Стримба (1723), на заході г. Тяпеш (1330 м), на півдні полонина Красна з вершиною г. Топаш (1552 м). Найнижча точка оброблення землі – 552 м над рівнем моря, найвища – на полонині Дарвайка (1506 м).

Рельєф ділиться на ряд вузьких долин чотирьох основних річок – Брадолець, Сухар, Гирсовець, які впадають у річку Тербля. До речі, незважаючи на те, що в колочавських коломиїках часто пригадують річку Колочавку, такої річки не існує на жодній географічній карті.



Колочавські землі знаходяться у високогірній частині Горган

За характеристикою якості сільськогосподарської угіддя із 57.7 га були наступними: 34.0 га складала землі заплав з

дерново-буроземними і лучно-буроземними ґрунтами, 23.7 га – землі схилів зі слабо дерново-бурими лісовими ґрунтами. За якістю сіножаті з існуючих 856.0 га складала: 67.8 га – землі заплав з дерново-буроземними ґрунтами, лучно-буроземними ґрунтами; 343.8 га землі схилів з середніми бурими лісовими та дерново-буроземними ґрунтами, 95.0 га землі схилів з незначними бурими лісовими та дерново-буроземними ґрунтами; 346.4 га землі схилів зі слабо бурими лісовими ґрунтами.

Присадибні ділянки особистого користування в радянські часи були розподілені із розрахунку не більше 50 соток на будинок (сім'ю): 474 ділянок – колгоспникам, 325 – робітникам і службовцям.

Цікава інформація

Полонини

У 20-х роках минулого століття майже 70% доходів верховинського населення Закарпаття отримувало від скотарства (щорічно населення мало в середньому 400 тисяч голів). Високогірні полонинські пасовища склали 27% від всіх пасовищ Верховини. Полонини розташовані по всьому гребню Карпат на висоті 1000 – 2000 метрів над рівнем моря. Скотина перебувала на пасовищах від 60 до 175 днів. Для прикладу: у 30-х роках минулого століття в Колочаві на полонині Красна (1200 м над рівнем моря) випасалось 70 корів, 40 телят, 110 коней, 115 волів, декілька биків і декілька сотень овець.

До Першої світової війни більша частина полонин Колочави була у власності чи в оренді у євреїв. Колочавський єврей Мошко любив співати:

«Полонинки, Заподринки, полонинки гой-ї

І тоти волики з Тисової тоже усі мої».

У 1944 р. колочавці робили заяву для тодішньої мадярської влади на випас ве-



лікої рогатої худоби у кількості – 150 голів, коней – 40 голів, овець – 3000 голів.

Навіть у воєнні часи у 1945 р. на полонині Стеняк 83 колочавські сім'ї випасали 608 овець, 27 телят, 2 коні. Більше 10 овець мали: Драч Іван (19 шт.) Банга Петро (12), Ситар Юра (15), Іваниш Петро (12), Козак Василь (13), Беца Михайло (28), Росада Іван (16), Мацола Федір (16), Фетько Юра (13). В середньому власники овець на полонинах мали від 3 до 5 овець. На полонині Деняска 115 сімей випасало 587 овець, 10 корів, 31 теля, одного коня. На полонині Гропа 91 сім'я

випасала 494 овець, 26 корів, 15 телят, 3 коней. На полонинах гори Стримба (в користуванні Колочави) випасалось 150 овець (о.) і 30 великої рогатої худоби (врх.); на Гропі (Руська Мокра) – 200 о., 50 врх.; на Стеняку (Руська Мокра) – 150 о., 50 врх.; на Денясці (наполовину Синевир) – 200 о., 30 врх.; на Додіні (власник – Кут Михайло) – 400 о., 80 врх.; на Прислопці (власник – Якубович Єнік) – 400 о., 60 врх.; на Стременоші (власник – Дербак Дмитро) – 300 о., 20 врх.; на Задній



(Руська Мокра) – 200 о., 10 врх.; на Середній (Р.Мокра) – 120 о., 25 врх.; на Бікуні (Руська Мокра) – 100 о.; на Барвінку (власник – Якубович Різор) – 150 о., 10 врх.

В Колочаві були два бики: у Юри Ситаря бик на прізвисько «Пішта» та «Суря» – в Ігната Ситаря.

10 серпня 1945 р. секретар Ради народного комітету в с.Колочава І. Сятиня писав у своєму звіті до Волового: «В Колочаві є всього 36 кадастральних угрів (к.у.) церковної землі, із того 5 к. у. - орниці засіяної тепер крumpлями*, 5.5 к. у. - пасовища, 30 к. у. – кіщиця**. Далі голосямо, що Колочава має (користується до тепер) слідуючі полонини: Стременус - 210 к. у. (приватна, колочавської громади), Додіна – 140 к. у. (приватна громадян), Стримба – 229 к. у. (державна), Деняска – 154 к. у. (державна), Середня – 60 к. у. (державна), Задня – 72 к. у. (державна), Прибуй – 45 к. у. (державна), Барвінка – 109 к. у. (приватна). Крім цього, село має пасовище в самому селі – Толоку в розмірі 350 к. у., а число сільської – 80 к. у.»

*крumpлі – ріпа, картопля.

**кіщиця – земля біля річки, що укріплена деревом або камінням.



Історія

Переселення колочавців

26 грудня 1944 р. уповноважений Народної Ради в справах землеробства В.Молдавчук підписав наступне оголошення: «Всі, хто бажає переселитися на залишкові мастки мадярських та німецьких окупантів, а також колишніх колоністів, щоби негайно зголосилися. При наділенні в першу чергу приводять в увагу:

а) ті, що служать або служили як добровольці у Червоній Армії;

б) ті, що брали участь в визвольній війні;

в) сироти і вдови в особах наведених під «а» і «б»;

г) всі останні мало і безземельні селяни. З наділу землі вилучаються ті особи, що під час окупації шкодили народу Закарпаття, або перешкождали його господарському, соціальному і національному розвитку».

На цю відозву-оголошення 20 лютого 1945 р. зголосилось більше 100 колочавських сімей. 1 квітня 1945 р. влада приймає рішення про переселення частини мешканців із Воловського округу в низинні райони. Колочаві були виділені попередні ліміти на 104 сім'ї, загальною кількістю 580 осіб, які погодились залишити 150 гольдів землі і 60 своїх хат.

23 березня 1945 р. їхати до Берегівського району зголосилося 72 сім'ї (451 особа), 26 березня 1945 р. заяву на переселення подали ще 22 колочавських сім'ї (127 осіб), 5 квітня 1945 р. до Севлюшського округу (Виноградівського району) погодились їхати 65 сімей (288 осіб), 6 квітня – 17 сімей (57 осіб), 8 квітня – 23 сім'ї (85 осіб).

Відповідно до відомості станом на 25 червня 1945 р. до Берегівського району було переселено 18 колочавських сімей (119 осіб). Загалом у 1945 році було пере-

селено колочавців до Берегівського району 73 сім'ї (443 членів сімей), до Виноградівського району 149 сімей (566 осіб). Загалом 222 сім'ї з 1009 членами сім'ї.

12 серпня 1949 року приймається Постанова Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У про переселення колгоспників і селян – одноосібників верховинських районів Закарпатської області в колгоспи і радгоспи південних областей України. Були визначені відповідальні за реалізацією цієї Постанови: в Колочава – Горб (Шкирта), в Колочава – Лаз (Цар), в Мерешорі (Чехов), в Негровці (Гряділь). Перші ешелони зі станції Хуст були відправлені 28 березня 1950 р. (26 сімей з району), 21 квітня 1950 р. зі станції Воловець (11 сімей з району). Всього відправлено 33 вагони, в т.ч. з людьми – 18, з худобою – 8, лісом – 6, ізолятор – вагон – 1. Переселенцям виплачувалась грошова допомога на переїзд.

До колгоспу «Червоний партизан» Миколаївської області Новоодеського району переїхали: сім'я Свинзак Марії Юрївни, сім'я Меделко Михайла, Сафронюк Сидора та інші. До колгоспу ім. Будьонного Ізмайловської області Арінцевого району переїхали: сім'я Соїми Гафії Василівни, Стеця Василя Васильовича, Кушнір Катерини Юрївни, Брілью Юрїя Петровича, Іваниш Марії Пилипівни, Драч Василя Пилиповича, Ваколі Михайла Андрійовича, Соїми Галини Юрївни, Соїми Василя Юрїйовича та інші. У 1950 р. було передбачено переселити 100 осіб з Колочави, а з району – 660.

Загалом в радянські часи (1945-1991рр.) з Колочави в пошуках родючих земель і кращої долі емігрували майже половина мешканців села. Це підтверджується результатами опитування, що відбулося в травні цього року в Колочаві.

Особистості

Колочавські нотаріи

Будь-які земельні і фінансові справи завжди вирішувались через представників місцевої влади — сільських нотаріів. У кінці XIX — на початку XX ст. влада в Коложаві була представлена нотаріальним урядом, лісним управлінням (начальник Месарош), відділенням прикордонної і фінансової стражі (начальник — Єміль Паланов), жандармською станцією (начальник — Карло Тржескі). Сільську громаду представляв сільський голова (староста) або, по-місцевому, біров.

В архівах збереглася інформація про двох коложавських нотаріів: Полошико-

вича Юрія Володимировича і Петрашшовича Олексія.

Полошикович Ю.В. народився 18 квітня 1891 р. в с.Лосьє (Лемківська Русь), навчався в Львівському юридичному університеті, учасник Першої світової війни. У 1919 р. служив у Воловському нотаріальному уряді, а з 1920 р. — в Коложавському.

Петрашшович О. народився 10 лютого 1898 р. в с. Мала Бродніца. Учасник Першої світової війни. З січня 1922 р. працював помічником нотарія у с.Великі Комяти, потім у Драгові. З листопада 1923 р. по жовтень 1937 р. — в Коложаві.



Працівники нотаріальної контори, 1939 рік



Іван Гаврилович Буркало в нотаріальній конторі, 1939 рік

Архів

Куркулі

Зі становленням на Закарпатті радянської влади в селах почалися репресії, характерні для комуністичної ідеології. Черга дійшла до справжніх газд, які тепер стали називатися «куркулями».

Районна газета «Зоря» у 1946 р. в статті «Куркульські виродки під крилом голови сільради» писала: «...Ті, що віками тягнули шаки народні, що використовували працю закарпатського бідняка — назавжди позбавлені влади. Це, звичайно, дуже не подобається глитаєм і вони прикладають немало зусиль, відшукуючи крило, під яким би можна було заховатися. Куркулям і їх виродкам не до вподоби, що селянин — бідняк став вільним господарем, визволений з тенетів хижаків. Той, хто намагається перешкодити будівництву нового радянського життя, той буде скоро

суворо покараний. Села Коложава, Келечин, Тюшка неприпустимо затягують виконання плану поставок м'яса та сіна державі. Так, село Коложава (голова сільради тов.Маркович) з 1290 кілограмів м'яса не здало жодного кілограма, так же стоїть справа і з сіном».

У 1947 році та ж сама газета в статті «Ліквідувати куркульський саботаж в Коложаві» зазначала: «На лісороботи по платній трудгужповинності з села Коложава повинно вийти 80 лісорубів і 20 візників. Саме з причини невиходу коложавських селян до роботи, зривається виконання плану заготівлі і вивозки лісу на Синевірській лісосадівці. Коложавська сільрада примирилася з фактами куркульського саботажу, який скерований на зрив робіт по трудгужповинності. До останнього часу сільрада не мобілізувала бідняцькі і середняцькі маси проти куркулів Драча Федора, Рошинця Василя та підкуркульника Кута Миколи. Злісно намагаючись зірвати роботи по трудгужповинності, власник 2 коней, куркуль Драч Ф.,

категорично відмовився від вивозки лісу. Так само зухвало повів себе куркуль Роминець В., який ще не вивіз жодного кубометра лісу. Приклад самовідданої роботи в лісі показують свідомі селяни с. Коложава тт. Ситар В., Буркало Д., Андрусь І., Ситар А. Але куркулі ще продовжують цькувати своїх прихильників та цих чесних трудівників, яким праця в лісі приносить величезну користь в справі відбудови країни. Щоб забезпечити виконання лісоробіт по платній трудгужповинності, сільські комуністи і комсомольці, при активній підтримці селян повинні зламати опір куркулів і їх прислужників, примусити саботажників працювати в лісі. С.Ситар».

В 1949 році у Воловському (нині Міжгірському) районі рішеннями сільських народних рад, затверджених рішенням Воловського окружкома, було визначено 36 куркульських родин, які підлягали розкуркуленню і виселенню на спецпоселення в Сибір.

29 червня 1949 р. сесія Коложавської сільради визнала куркулем Ситаря Івана

Дмитровича з Горба і просила Воловський окружком затвердити таке рішення: «...Ситар І. Д. 1889 р.н. має 3 будинки (2 здає в аренду), 1.01 га орної землі, 15.01 га лугів, 1.04 га лісу, 2 коней та 1 лоша, 2 корови, 1 вола дорослого і 1 молодого, 12 овечок, 1 свиню. Сім'я Ситаря І.Д. складається з жінки, двох синів, невістки, внука і внучки». У Держархіві області збереглася наступна заява Ситаря І. Д., написана у 1953 році: «Прошу зняти з мене куркульське господарство на основі того, що на мене було виведене куркульське господарство і я, як перестарілий оплачував куркульське господарство аж до 1953 р. Зараз я не в силах оплачувати за куркульське господарство, тому що в 1949 р. від мене землю забрали, яку я лічно за свою зарплату купив і доходів із сторони ніяких не маю». 10 травня 1953 року сесія Коложавської сільської ради депутатів трудящих прийняла наступне рішення: «Зняти з гр. Ситаря І.Д. куркульське господарство і передати його в господарство робітників і службовців».

Дослідження

Топоніміка* Коложави (інформацію зібрав Олександр Малета)

Назви полонин та місцевостей:

Бекош, Бобринський, Босова, Буркалуська Великий Брадулець, Великий Товстий, Вуглярня Ганцкани, Гачаня, Гирсовець, Глибокий звур, Гостряк, Гропа, Гузина Дарвайка, Дербаканя, Диняська, Динящик, Додини, Драчова, Дривутня Завблазиць, Заверх, Заного, Заподрини Іванишова, Іванишаня, Іваново, Іванята Кальновець, Камінець, Щобаня, Качурка, Квасовець, Квасу Верх, Киртованя, Кливцюський Діл, Кобилю, Кобильчин, Копита, Копитянський, Кошилюське, Кринички Леговище, Лепта, Липка

Магалька, Малий Брадулець, Малий Товстий, Малитуський Діл, Матійові ерташі, Маркусяня, Маровтіяна, Мерешурський звур, Мерешор, Млин, Мокрянка, Молочний, Скаловатий звур, Муричин звур Плаїк, Плай, Перехрестя, Піштаня, Пікун, Полажинцяня, Попова, Поточок, Прислоп, Прислоп-перевал Тисова, Тисак, Тог, Товпаш, Томеш, Торчин, Трубанка, Туралище, Тяпеш Став Стреминус, Сигла, Сиглянський, Скуруховате, Соєвий, Солище, Стан, Стременош, Стримба, Сухар, Сухаровець Хлантіна, Хрест, Худинцьова Ратундіно, Росош, Ружа, Ружино

Церковні землі Чертежик, Чертіж, Черетовина, Чічку, Чорториське Щави, Щавна, Щербан, Шишкарка, Щовб, Штаєрка Фанаганя, Фригананя Явуровець, Ямниця, Янку грунь, Яничарний, Ясінканя

Назви деяких потічків і зворин:

Бачкалово, Верхнє полянське, Дубуські, Заверх, Заводянський, Зворець, Кирнички, Малий Брадуловець, Маріяшу, Мурінчин, Нижнє полянське, Піняцк, Прислоп, Ружино, Сухар, Чертежик

*Топоніміка — наука, що вивчає місцеві назви вулиць, полів, лугів, лісів, гір, ярів, водоймищ, полонин тощо.

Документи

До Коложавської сільської ради станом на 1992 р. входили: с. Коложава — 4297 чоловік, 1852 дворів, площа населеного пункту — 770 га (в т.ч. сільськогосподарські угіддя — 51 га, сіножаті — 16.6 га, пасовища — 13 га; ліси — 16 га; землі загального користування — 2 га, господарські двори — 1.1 га, дороги — 3 га, кладовище — 3.5 га).

с. Горб — 1700 чоловік, 352 дворів, площа населеного пункту — 334 га (с/господарські угіддя — 72 га, в т.ч. ріллі — 20.3 га, сіножаті — 16.1 га, пасовища — 35.7 га; ліси — 62 га; землі загального користування — 12.1 га; господарські двори — 0.5 га; землі промисловості — 3.3 га, в т.ч. цегельний завод — 2.0 га, кар'єри — 1.3 га; кладовище — 2.0 га.

с. Мерешор — 1158 чоловік, 151 дворів, площа населеного пункту — 136 га (с/господарські угіддя — 28.0 га, в т.ч. ріллі —

14.0 га, сіножаті — 6.0 га, пасовища — 8.0 га; ліси — 9.0 га; землі загального користування — 20.6 га; дороги — 4.3 га, спортивна площа — 2.0 га.

За радянськими планами вздовж річок Коложави мали бути збудовані сільські гідроелектростанції. На території Закарпатської області протікало 246 річок, в т.ч. 117 з них були придатні для будівництва малих гідроелектростанцій. Відповідно до плану електрифікації області на потічку-річці Гирсовець передбачалося будівництво міні ГЕС №75 з потужністю 13 кВт і вартістю 300 тис.крб, на річці Сухар — міні ГЕС №76 потужністю 27 кВт, на річці Брадуловець міні ГЕС №77 потужністю 19 кВт, вартістю 300 тис.крб. кожна,

на річці Терелі (Мерешор) ГЕС №245 потужністю 550 кВт, вартістю 4 158 тис. крб. Через деякий час було зведено потужну Терелі-Річку ГЕС потужністю 27 000 кВт, що призвело до виключення із плану енергоресурсів 243 малих гідроелектростанцій області.

Перша електрична лампочка в Коложаві з'явилася в грудні 1953 року.

Рішенням Закарпатського облвиконкому №155 від 15 квітня 1967 р. до Коложави були приєднані присілки Брадолець, Герсовець, Заверх, Затінь, Кальновець, Поток, Сухар.

Автор усіх текстів у цьому номері — Станіслав Аржевітін.

Головний редактор, засновник та видавець — С. Аржевітін. Редакційна колегія: О.Малета, В.Макар, В.Леньо, М.Шетеля, Ю.Хланта

Випусковий редактор — В.Ломакіна. Загальний наклад — 3000 прим. E-mail: novakolochava@ukr.net

Свідоцтво ЗТН№457/49Р від 10.04.08. Фото з архіву С. Аржевітіна. www.arzhevitin.ua

Комп'ютерне макетування, верстка та виготовлення накладу — поліграфічний центр «Можай», м. Київ, пров. Карельський, 8. Тел. (044) 228-70-05